

MALATYA İLİ DARENDE İLÇESİ GÖKDEREN KÖYÜNDE KULLANILAN YASTIK HALI DOKUMALAR

Hande KILIÇARSLAN¹

ÖZ

Hayatı kolaylaştırmak, yaşanılan ortamı süslemek, dış etkenlerden korunmak gibi nedenlerle ortaya çıkan dokumalar geçmişten günümüze değin varlığını sürdürmektedir. Dokumalar her yörede farklı amaçlar için kullanılmaktadır. Yörenin iklim ve yaşam biçimi, dokumaların ortaya çıkışından kullanım amacına kadar önemli bir unsurdur. Karasal iklime sahip olan Malatya ili ve ilçeleri de sert geçen hava şartlarından ve hayvansal geçim kaynağının olmasından dolayı çeşitli boyutlarda halı dokumaları geçmişten beri yapılmaktadır. Bunlardan yastık dokumaları da yörede kullanımı oldukça yaygındır. Malatya ili Darende ilçesi Balaban Mahallesi Gökderen köyünde bazı evlerde halen kullanımı devam eden 13 adet yastık halı dokuma tespit edilmiştir. Bunlardan 3 yastık dokuma desen olarak aynı, fakat dokumada kullanılan renkler olarak farklı olduğundan bu araştırma metnine görselleri eklenmemiştir. Araştırma metnine farklı desen ve motiflerde olan 10 adet yastık halı dokumaları görselleri ve bazı teknik bilgileriyle birlikte verilmiştir. Yastık dokumalar halen evlerde kullanıldığı için düğüm sıklığı ve dokuma ağırlığı ölçülememiştir. Araştırma literatür taramaları, dokumacılar sözlu görüşmeyle alınan bilgiler, alan araştırması sırasında çekilen fotoğraf kayıtları ve dokumalara ait bazı teknik bilgilerden oluşmaktadır. Araştırma sonucuna göre; kırmızı, kahverengi, turuncu, siyah, sarı, kimyon rengi, gri ve beyaz yastık dokumalarda sıklıkla kullanılan renklere dendir. Dokumaların desenlerinde kullanılan geometrik form dikkat çekmektedir. Akrep, hayatağacı, servi ağacı, kuş, göz ve stilize edilmiş çiçek motifleri de bu dokumalarda yer alan motiflerdendir.

Anahtar Kelimeler: Malatya, Darende, Gökderen köyü, Yastık Dokumalar, Halı Dokumalar

¹ Yrd. Doç., Ahi Evran Üniversitesi, Neşet Ertaş Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü, handearslan(at)hotmail.com

THE PILLOW WEAVINGS USED IN GÖKDEREN VILLAGE OF DARENDE DISTRICT OF MALATYA PROVINCE

ABSTRACT

Weavings emerging with reasons such as protecting from external factors, decorating the environment, making life easier continue to exist from the past to the present day. They are used for different purposes in every region. The climate and the lifestyle of region are important element from the appearance of the weaves to the purposes of use. Carpet weavings have been woven in various sizes since past because of the existence of the animal husbandry and the harsh weather conditions in Malatya provinces and also its districts having terrestrial climate. The use of their pillow weavings are also very popular in the region. 13 pillow carpet weavings being still use of their in some houses in the Gökderen village of Balaban district of Darende district of Malatya province have been detected. Three pillow weavings from them are the same as the woven pattern, but they are different as used colours in weaving have been added their visuals in this research text. Ten pillow carpet weavings which are different pattern and motifs were given with their visuals and some techniques information in it. The number of knots and weight of weavings was not measured because the pillow weavings are still used in houses. This research consists of literature reviews, information received through oral interviews from weavers, photographs taken during field research and some technical information belonging to weavings. According to this research result; red, Brown, orange, black, yellow, cumin colour, gray and White are often used colours in pillow weavings. The geometric form used in the patterns of weavings takes attention. Scorpio, vivarium, cypress tree, bird, eye and stylized flower motifs are also the motifs on these weavings.

Keywords: Malatya Province, Darende, Gökderen Village, Pillow Wovens, Carpet Wovens

Kılıçarslan, Hande. "Malatya İli Darende İlçesi Gökderen Köyünde Kullanılan Yastık Halı Dokumalar". idil 6.35 (2017): 2119-2137.

Kılıçarslan, H. (2017). Malatya İli Darende İlçesi Gökderen Köyünde Kullanılan Yastık Halı Dokumalar. idil, 6 (35), s.2119-2137.

1. GİRİŞ

İçeriği ne olursa olsun geçmişten veya günümüzden bize kalan her şey miras olarak algılanmaktadır. Toplumun oluşması kültürel değerlere bağlıdır. Bir kültürün oluşmasında ve özelliklerinin yansıtılmasında gelenek, örf, adet, tarihsel süreç ve birlikte aynı coğrafi koşullarda yaşayan insanlar veya topluluklar önemli sayılmaktadır. Aynı zamanda kültürü de oluşturmaktadırlar. Miras olarak algılanan kültür, toplumun devamlılığı için gereklidir. Kültürün doğası gereği çeşitlilik söz konusudur. Kültürün oluşmasındaki zenginlik ve bu zenginliğin birikimi, yaşam tarzlarının farklılığı ve çeşitliliğinden yansımaktadır. Bu çeşitliliği oluşturan değerlerin başında el sanatları da gelmektedir. Gerçekte ihtiyaçtan ortaya çıkan el sanatları kültürün oluşması ve sürdürülebilmesi için gerekli unsurlardan biridir (Aytaç 1982: 1, Shils 2003: 110-115, Subaşı 2003: 135-137).

Doğadan korunma ve ihtiyacı karşılamak amacıyla ortaya çıkan el sanatları, geliştikçe güzeli arama, duygu ve düşünceleri yansıtmaya ve bunların sonucunda ortaya çıkan üretim olarak algılanmaktadır. Korunma duygusunun beraberinde gelişen süsleme kavramı da kişilerin yaşadıkları ortamı güzelleştirmesiyle başlamaktadır. İnsanlar doğada gördükleri birikimi el sanatlarına yansıtma ile birlikte toplumların kültürlerini de zenginleşmesine aracı olmuşlardır. Gereksinme sonucu ortaya çıkan dokumacılık daha sonra yaşanan ortamın süslenmesiyle birlikte kültürel birikiminde destekçisi ve mirasçısı olmuştur. Anadolu’da bu sebeplerden ortaya çıkan dokumacılık, yörelerin kültürel kimliğini de yansıtmaktadır. Geçmişte önemli dokuma merkezlerinden biri de Malatya ili, bazı ilçeleri ve köyleridir. Günümüze kadar yansıyan ve kültürel miras olarak bırakılan bu yöreye ait çeşitli dokumalar hala yörede kullanılmakta veya çeyiz kültürüyle nesilden nesile aktarılmaktadır. Yörede bulunan bu dokumalardan biri de yastık dokumalardır.

Malatya ili Eski Çağlardan beri tarihi yolların kesiştiği noktada bulunmasının avantajını siyasi ve ekonomik yönden sağlamıştır. Paleolitik Çağa kadar tarihi dayanan Malatya’nın önemli arkeolojik kazılardan MÖ. 8000’li yıllardan yerleşime başladığı ortaya çıkmaktadır. Malatya, Elazığ’a doğudan, Erzincan ve Sivas kuzeyden, Maraş’a batıdan, Adıyaman’a güneyden, Diyarbakır’a güneydoğudan komşudur. Platolar açısından oldukça geniş arazileri olan ilin akarsu kaynakları oldukça zengindir. Yüzölçümü 12.146 km²’olan şehrin ilçelerinden biri de Darende ilçesidir. (Anonim 2013a: 9, Anonim 2013b: 10, 384).

Doğu Anadolu’nun batı ucunda Malatya’nın kuzeybatısında yer alan Darende ilçesinin tarihi Hurriler, Hattiler ve Hitit kavimlerine kadar dayanmaktadır. Daha sonra ilçenin idaresi Urartular, Asurlular, Medler, Persler, Makedonyalılar ve

Romalılar gibi kavimlerin etkisinde kalmıştır. İlçenin Romalılar dönemindeki ismi Ladana, Dalana ve Tiryandafil (otuz yapraklı gül) olarak geçmektedir (Anonim 2013b: 384, Anonim 2013c: 1).

Darende ilçesinde 1997 yılına göre 49 köy, 10 mahalle, 25 mezra ve 29 yayla yerleşmeleri bulunmaktadır. İlçenin ulaşım fonksiyonu bakımından önemi büyüktür. İlkçağdan itibaren tarihi yolların geçtiği ve İç Anadolu'nun bazı illerinin Doğu illerine bağlantı yolu olması sebebiyle önemini korumaktadır (Anonim 2013c: 3).

Darende ilçesinin dokuma özelliğinin geçmişi 1844 yılına kadar dayanmaktadır. O yıllarda ilçe nüfusunun % 24'ü dokumacılık ile uğraşmaktadır. 6 adet boyahane ilçe de yer almasıyla da dokumada kullanılan iplik malzemelerinin boyahanelerde boyandığı bilinmektedir. Darende ve civarında dokunan halılara da "kürt halısı" denilmektedir. Genellikle ilçede dokunan halıların 1 cm2'sinde 36 düğüm bulunmakta ve yörede "60'lık kalite halı" olarak söylenmektedir. Selçuklu motiflerinin yer aldığı dokumalarda orta bölümlerinde altıgen ve sekizgen motifler yer almaktadır. Yörede yan halısı, taban halısı, divan halısı, seccade, halı yastığı, çanta, heybe gibi dokuma çeşitleri oldukça fazla dokunmaktadır. Yörenin çeyiz geleneğinde de dokumalar özellikle halılar ön planda tutulmaktadır. Geçmişte geçim kaynağı olan dokumacılık günümüzde teknolojinin gelişmesiyle ve evlerde dokumaların kullanımının azalmasıyla artık pek yapılmamaktadır. Evlerde olan dokuma tezgahları da günümüzde işlevsel olarak kullanılmamaktadır (Anonim 2013c: 41, 303-304).

Darende ilçesi Balaban mahallesine bağlı Gökderen köyü 70 haneden oluşmaktadır. Balaban mahallesine 6 km mesafededir. Balaban ovası ilçenin en geniş ve verimli düzlüklerini oluşturmaktadır (Darende, Web: 2017, Alçık, Web: 2013).

Bu çalışmadaki araştırmanın materyalini Gökderen Köyünde dokunan ve günlük yaşamlarında halen kullanılan eşyalar arasında yer alan yastık halı dokumalar, dokumada kullanılan hammaddeler, dokuma teknikleri, bazı araç-gereçler ve teknik bilgilerin yanında dokumaların renk, motif ve desen özellikleri oluşturmaktadır. Yörede yapılan çalışma sırasında yastık halıların bazı teknik özellikleri dokumacılarla yapılan karşılıklı görüşmeler sonucunda elde edilen bilgiler ve dokuma fotoğraflarıyla da belgelenmiştir. Dokumaların teknik incelenmesinin yanı sıra yöresel özellikleri de araştırmanın kapsamı içinde yer almaktadır. Ayrıca bu konuyla ilgili farklı yörelerde yapılmış araştırmalarda esas alınmıştır (Aral 2013: 4-11, Dengiz ve Erdoğan 2008: 413-430, Ölmez 2003: 106-113).

2. GÖKDEREN KÖYÜNDE YASTIK HALI DOKUMACILIĞI

Dokumacılığın geçmişten beri sıkça yapıldığı Gökderen köyünde geçim kaynaklarından biri de hayvancılık olmasından dolayı yöre halkının kadınları dokumada kullandıkları ipleri kendileri eğirerek, boyamalarını da bitkisel boyalarla kendileri hazırlamaktaydı. Koyun, kuzu gibi küçükbaş hayvancılık yörenin doğası gereği geçmişten beri beslenmektedir. Keçi kılı da dokumada kullanılan önemli hammaddelerden biridir. Köyün yüksek rakımda olması halıcılığın daha çok yapılmasına neden olmuştur. Yaz aylarında daha çok kayısı üretimiyle uğraşan köy halkı, kış aylarında ise hemen hemen her evde bulunan halı tezgahları sayesinde halıcılıkla uğraşmıştır. Çeyizlerine dokudukları halıları da hemen hemen her kadın kendi dokumuştur. Yörede halı yastıkları, Seccade tipi halılar, taban yaygıları geçmişte sıklıkla dokunan dokuma türlerindendir. Günümüzde ise dokuma yapılmamaktadır. Geçmişte evlerde bulunan tezgahlarda artık köyde bulunmamaktadır (Alçık, Web: 2013, Alçık, Web: 2015, Emine Koçkan 2015).

Darende ve civarında dokumada kullanılan ipleri boyayan kişi Bayram Öztürk'tür. Yaklaşık 25 yıldır boyamacılığı mesleğe dönüştüren Öztürk, Gökderen köyüne de belli zamanlarda giderek dokumadaki iplerin zaman zaman boyamasını yapmıştır. Ama köy kadınları da kendi iplerinin boyamalarını kendileri gerçekleştirmişlerdir (Anonim 2013d: 39, Emine Koçkan 2015). Bitkisel boyacılık olarak yörede “meyam” denilen köklü bir bitki kullanılmıştır. Çevrede yetişen çeşitli bitkiler de iplerin boyamacılığında kullanılmıştır (Anonim 2013d: 43, Emine Koçkan 2015).

Gökderen köyünde tezgah olarak sarma ve ağaçtan yapılmış tezgahlar kullanılmıştır. Bu yörede atkı ve çözgüye “çıtık” denilmektedir. Halı dokuma yaparken ilk atkıyı ilmelik ipliklere doğru sıkılaştırmak için yörede dişkit (2 ağızlı) olarak söylenen (Resim 1) kirkit çeşidi ve ikinci atkıda ise kirkit (Resim 2) kullanılmaktadır. Dişkit atkıyı çözgü aralarından daha düzgün indirmek amacıyla kullanılmaktadır. Yörede yapılan dokuma çeşidi daha çok halı dokumalardır (Fadime Koçkan 2015).

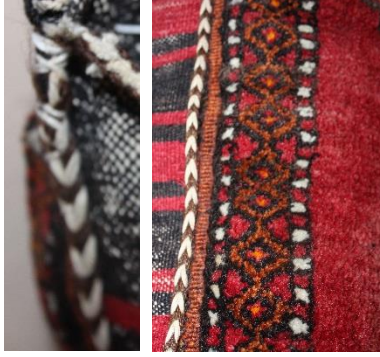
Resim 1. Dişkit (Kılıçarslan 2015-Gökderen Köyü)

Resim 2. Kirkit (Kılıçarslan 2015-Gökderen Köyü)

Yörede halı dokumaları taban yaygısı, yastık, namazlağ gibi dokuma tipleri geçmişten beri dokunmuştur. Yüksek rakımlı olan Gökderen köyü coğrafi koşullarından dolayı kışları sert ve soğuk geçen bir yerleşim yeridir. Bu nedenden dolayı da halı dokumacılığı daha çok yapılmıştır. Zeminlere taban yaygıları serilmekte duvara karşıda sırt koymak için de yastık dokumalar yapılmıştır. Köydeki her evde geçmişten beri bu şekilde kullanılmıştır. Yastık dokumalar 2 çift olarak dokunmuştur. Eve yeni gelen geline de dokuma bilmese bile dokuma yapması öğretilmiştir. Şayet çeyizlerinde dokuma yoksa yeni gelinlere büyükleri tarafından dokuma öğretilmiş ve kendi odalarına dokumalarını kendileri yapmıştır (Emine Koçkan 2015, Fadime Koçkan 2015, Güllü Koçkan 2015).

Yöredeki yastık dokumalarda kırmızı, kiremit kırmızısı, kahverengi, siyah, hardal sarısı, kimyon rengi, turuncu, beyaz sıklıkla kullanılmıştır. Yastık dokumaların ön ve arka birleşme dikişleri de yöreye özgü yapılmıştır (Resim 3) ve sol üst dikişlerin bittiği yere kalan yün iplikler püskül haline getirilerek süslenmiştir (Resim 4). Yörede yastık dokumalarında çözüde yün ve pamuk, atkı ve ilmelik ipliklerde koyunyünü kullanılmıştır. Yastık halıların iç kısımları bir çeşit otlarla doldurulmuştur. Bu şekil yastıklara Kırşehir yöresinde “Berdi yastıkları” denilmektedir. Berdi yastıkları da Gökderen yastık halı dokumaları gibi berdi ve çelen otlarıyla doldurulmuştur. Sert kalmaları da bu nedenledir (Ölmez 2003: 107).

Resim 3. Birleşme Dikişleri (Kılıçarslan 2015-Gökderen Köyü)

Resim 4. Püskül Örnekleri (Kılıçarslan 2015-Gökderen Köyü)

Dokumalarda orta zemin desenlerinde geometrik formlar yer almaktadır. *Akrep, kurtağzı, hayatağacı, kuş, bitkisel* motifler, sitilize edilmiş *çiçek* motifleri sıklıkla kullanılmaktadır.

Adıyaman yöresine ait Pişinik Yastık Halılarında görülen renk, motif ve desen özellikleriyle Gökderen Köyünde yer alan yastık halılarda da benzer özellikler görülmektedir. Pişinik yastık halılardaki orta zemindeki geometrik formlar bu yöredeki desen formlarıyla, iki yörede kullanılan renkler ve motiflerle benzerlik bulunmaktadır (Dengiz ve Erdoğan 2008: 427-429).

Aral 2013, Malatya il merkezinde bulunan müze ve evlerde yapılan araştırmaya göre Malatya Yastık Halılarında görülen renk, motif ve desen özellikleri de bu yöreye ait yastık halılarında ki bazı özelliklerle de benzerlik göstermektedir (Aral 2013: 4-11).

3. GÖKDEREN KÖYÜNDE YASTIK HALI DOKUMALAR

Bu araştırmada Gökderen Köyünde halen kullanımı devam eden 13 yastık dokuma incelenmiştir. Bunlardan bazıları çift olduğu için 10 adet dokuma araştırmada bazı teknik özellikleri, renk, motif ve desen özellikleri bakımından incelenmiştir. Dokumalar halen kullanıldığı için düğüm sıklığı ve dokuma ağırlığı ölçülememiştir. Yöreye ait dokuma örnekleri aşağıda verilmiştir.

Resim 5. Ön-arka yastık halı dokuma örneği ve detay kısımları (Güllü Koçkan, Gökderen Köyü, 2015) (Kılıçarslan 2015)

Resim 5'te görülen yastık halı dokuma 109 x 55 m boyutundadır. Kırkıtli dokuma tekniklerinden halı tekniği ile dokunmuştur. Yaklaşık 25 yıllık bir dokuma olup, yöredeki çeyiz geleneği için dokunmuştur. Atkı, çözgü ve ilmelik ipliklerde yörenin özelliğinden ötürü yetiştirilen hayvana göre koyunyünü kullanılmıştır. Dokumanın hav yüksekliği 0,5 cm'dir. Kırmızı zemin içerisinde tamamen kaplayacak şekilde dış kontörleri merdiven şeklinde tasarlanmış sekizgen form içerisinde akrep motiflerinden oluşan kompozisyon oluşturulmuştur. Tam ortada kırmızı zeminli altıgen şeklinde bir göbek, ortasına büyük bir akrep ya da canavar olarak da adlandırabileceğimiz bir motifle zemin deseni tamamlanmıştır. Ortada sekizgen geometrik desenin içini oluşturan akrep motifinin çevresini kurtağzı motifleri çerçevelemiştir. Nazardan korunmak amacıyla yapılan göz motiflerinden oluşan bordürün iki kenarında kırmızı beyaz koyungözü veya sıçandışı motifiyle doldurulmuş sedef bulunmaktadır. Dokumanın arka zeminini ise kilim tekniği ile dokunmuş kalın ve ince bordürler tamamlamaktadır. Kiremit kırmızısı, kahve, siyah, hardal, turuncu, beyaz ve gri dokumada kullanılan renklerdenidir. Yastık dokuma örneği halen yörede işlevsel olarak kullanılmaktadır. Süsleme amaçlı ön ve arka zeminin birleştiği kenarlara daha sonradan eklenmiş zincir işi ve bunun bitimindeki uç kenarlara da püskül takılmıştır.

Resim 6. Ön-arka yastık halı dokuma örneği ve detay kısımları (Güllü Koçkan, Gökderen Köyü, 2015) (Kılıçarslan 2015)

Resim 6’da görülen dokuma 120 x 55,5 m boyutunda olup, halı tekniği ile dokunmuştur. Yaklaşık 25 yıllık bir dokumadır. Yöredeki çeyiz geleneği için dokunan yastık dokumanın atkı, çözgü ve ilmelik ipliklerinde koyunyünü kullanılmıştır. Dokumanın hav yüksekliği 0,5 cm, etek kısmı 5 cm’dir. Dokumanın orta zemini altıgen formdan oluşup alt ve üst uçlarında yine geometrik forma benzer desen bulunmaktadır. Orta zeminde bitkisel motiflerin yanı sıra hayatağacı motifi de yer almaktadır. Tam ortada ve altıgen formun alt ve üstünde yer alan top şeklindeki formların içinde servi ağacı motifi bulunmaktadır. Alt ve üst top formun içinde servi motifi ile farklı yönlerde duran kuş motifi bulunmaktadır. Yastık dokumanın ön yüzündeki orta zeminin dışında yer alan hayat ağacı motifinin farklı versiyonu ile stilize edilmiş kuş motifinin simetrik desen özelliğine göre her iki uçta da dokuması yapılmıştır. Dokumanın her tarafında olan kalın ve ince sedefli bordürler bulunmaktadır. Kalın bordürün içinde kırmızı ve beyaz renkle dokunmuş su yolu motifi yer almaktadır. Arka zemin kilim tekniği ile kalın bordürler şeklinde koyu gri ve kirli beyaz renklerinde dokuması yapılmıştır. Dokumada kırmızı, lacivert, kimyon rengi, beyaz ve siyah renkler kullanılmıştır. Günümüzde dokumanın işlevselliği devam etmektedir. Dokumanın desen olarak aynı fakat renk olarak farklı olan 2 adet yastık yörede başka ailelerde bulunmaktadır.

Resim 7. Ön-arka yastık halı dokuma örneği ve detay kısımları (Fadime Koçkan, Gökderen Köyü, 2015) (Kılıçarslan 2015)

108 x 62,5 m boyutunda olan Resim 7’deki yastık dokuma, kirkitli dokuma tekniklerinden halı tekniği ile dokunmuştur. Hav yüksekliği 0,5 cm’dir. Yaklaşık 25-30 yıllık bir dokumadır. Atkı, çözgü ve ilmelik ipliklerde koyunyünü kullanılmıştır. Dokumanın orta zemininde özellikle simetrik desen uygulaması yapılmıştır. Geometrik formun içerisine stilize edilmiş çiçek motifleriyle çevrelenmiş çarkıfelek

motifi bulunmaktadır. Zeminde yine top çiçek motifleri serpiştirilmiştir. Kenar bordürün içlerini cihar-berk (dört yapraklı) şeklinde çiçekler oluşturmaktadır. Dokumanın arka zeminini ise kilim tekniği ile farklı renkler kullanılarak dokunmuş kalın ve ince bordürler şeklinde tamamlamaktadır. Dokumada kırmızı, siyah, turuncu, yağ yeşili, eflatun ve beyaz kullanılan renklere sahiptir. Dokumanın arka yüzeyinde ise kırmızı, beyaz, mavi, eflatun, lacivert, pembe ve turuncu kullanılmıştır. Süsleme amaçlı ön ve arka zeminin birleştiği kenarlara daha sonradan eklenmiş zincir işi diğer yastık dokuma örnekleri gibi yine yapılmıştır ve bunun bitimindeki uç kenarlara da püskül takılmıştır. Yastık dokuma halen yörede işlevsel olarak kullanılmaktadır.

Resim 8. Ön-arka yastık halı dokuma örneği ve detay kısımları (Güllü Koçkan, Gökderen Köyü, 2015) (Kılıçarslan 2015)

Resim 8’de görülen yastık dokuma 113 x 62 m boyutunda olup, halı tekniği ile dokunmuştur. Yaklaşık 20-25 yıllık bir dokumadır. Yöredeki çeyiz geleneği için dokunan yastık dokumanın atkı, çözgü ve ilmelik ipliklerinde koyunyünü kullanılmıştır. Dokumanın hav yüksekliği 0,5 cm, etek kısmı 8 cm’dir. Dokumanın orta zemini geometrik formların simetrik uygulanmasıyla oluşturulmuştur. En ortalarında akrep ve muska motifleri bulunmaktadır. Zemine iç içe geçmiş üç adet altıgen form olan basamaklı poligonlar yerleştirilmiştir. Bu altıgen formların ortasında akrep motifinin içine haçvari (+) işareti şeklinde göz motifi bulunmaktadır. Tüm motifler birbirini tamamlayacak şekilde kötülüklerden ve nazardan korunma amaçlı yapılmıştır. Geometrik formun dışında ise stilize edilmiş çiçek motifleri ve muska

motifi bulunmaktadır. Dokumanın dört tarafını çevreleyen kalın sedefli bordürler bulunmaktadır. Kalın bordürün içinde kırmızı zemin üzerine farklı renklerde dokuması yapılmış “Z” şeklinde sıralanmış su yolu motifi bulunmaktadır. Arka zemin diğer yastık dokuma örneklerinde de olduğu gibi kilim tekniği ile kalın bordürler şeklinde koyu gri, turuncu, siyah, kahverengi, kırmızı ve açık mavi renklerinde dokuması yapılmıştır. Kırmızı, kahverengi, turuncu, açık mavi, hardal rengi, yeşil ve beyaz dokumada kullanılan renklerdir. Halen dokuma yastık olarak kullanılmaktadır.

Resim 9. Ön-arka yastık halı dokuma örneği ve detay kısımları (Güllü Koçkan, Gökderen Köyü, 2015) (Kılıçarslan 2015)

Resim 9’da verilen yastık dokuma 90 x 49 m boyutundadır. Kırkittli dokuma tekniklerinden halı tekniği ile dokunmuştur. Hav yüksekliği 1 cm, etek boyu 6,5 cm’dir. Yaklaşık 25 yıllık bir dokumadır. Atkı, çözgü ve ilmelik ipliklerde koyunyünü kullanılmıştır. Dokumanın orta zemininde simetrik desen uygulaması yapılmış olup, geometrik formlar ve stilize edilmiş çiçek motiflerinin bir arada kullanılmasıyla tamamlanmıştır. Geometrik formu çevreleyen motiflerde de artı ve çarpı işareti de yer almaktadır. Bordür kısmında ise yine çiçek motifleriyle oluşmuş su yolu motifi bulunmaktadır. Arka zemininde ise kahverengi, mavi ve beyaz renklerin belli aralıklı bordürler şeklinde kilim tekniği ile dokunmasından oluşmuştur. Dokumada kırmızı, siyah, beyaz, gri, turuncu ve kahverengi kullanılan renklerdenidir. Bu desende yastık dokuma iki eş olarak bulunmaktadır. Diğer yastık dokumanın eşinin sadece arka

zemin renkleri farklıdır. Süsleme amaçlı ön ve arka zemini birleştirmek için yapılmış zincir işi bu yastık dokumalarda da yapılmıştır ve uç kenarlara da püskül takılmıştır.

Resim 10. Ön-arka yastık halı dokuma örneği ve detay kısımları (Emine Koçkan, Gökderen Köyü, 2015) (Kılıçarslan 2015)

109 x 48 m boyutunda olan Resim 10'daki dokuma, halı tekniği ile dokunmuştur. 40 yıllık bir dokumadır. Atkı, çözgü ve ilmelik ipliklerde koyunyünü kullanılmıştır. Etek kısmındaki yıpranmadan ötürü telis kumaşla kaplanmıştır. Zemin içerisine yerleştirilen altıgen formun alt ve üst ucuna canavar ayaklarından oluşan baklava dilimleri ile süslenmiştir. Kırmızı zeminli altıgen formun içi kare (sandık şeklinde) ve altıgen şeklinde üç bölüme ayrılmış içleri değişik canavar-akrep motifleriyle bezenmiştir. Alt ve üst uçlarda da yine akrep motifinin farklı bir versiyonu ile çevrelenmiştir. Kenar bordürde ise stilize edilmiş çiçek motifleriyle oluşturulmuş su yolu motifi yer almaktadır. Arka zemin telis kumaş ile kaplanmıştır. Dokumada kırmızı, sarı, mavi, kahverengi, siyah, beyaz ve kimyon renkleri kullanılmıştır. Dokuma işlevsel olarak halen kullanılmaktadır.

Resim 11. Ön-arka yastık halı dokuma örneği ve detay kısımları (Emine Koçkan, Gökderen Köyü, 2015) (Kılıçarslan 2015)

Resim 12. Cer motifi (Kılıçarslan 2015)

Resim 13. Şişe motifi (Kılıçarslan 2015)

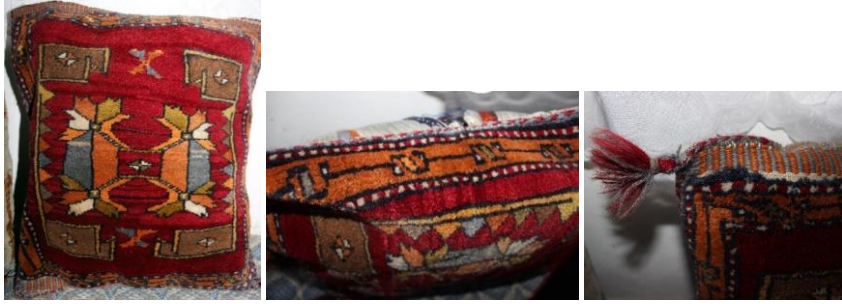
Resim 11’de görülen yastık dokuma 110 x 55 m boyutundadır. Ön kısmı kirkitli dokuma tekniklerinden halı tekniği ile dokunmuş, dokumanın arka kısmı ise doğal yün rengiyle kilim tekniği uygulanarak dokunmuştur. Hav yüksekliği 1 cm, etek boyu 3,5 cm’dir. Yaklaşık 48 yıllık bir dokumadır. Atkı, çözgü ve ilmelik ipliklerde koyunyünü kullanılmıştır. Dokumanın orta zemini simetrik desen olarak dokunmuştur. Tam ortasından su yolu motifi de bulunan enlemesine ince bir bordürle ayrılmıştır. Yörede bu motife *cer* (Resim 12) denilmektedir. Orta zeminde yatay olarak simetrik özelliği taşıyan geometrik formların içi hayat ağacı ve stilize edilmiş çiçeklerden oluşmuştur. Yörede bu motif ise *şışe* (Resim 13) diye adlandırılmaktadır. Ayrıca koçboynuzu motifıyla de desen tamamlanmıştır. Yastık dokumanın dört tarafındaki bordürde su yolu motifi bulunmaktadır. Dokumada kırmızı, siyah, beyaz, gri, turuncu, hardal ve kahverengi kullanılan renklere aittir.

Resim 14. Ön-arka yastık halı dokuma örneği ve detay kısımları (Emine Koçkan, Gökderen Köyü, 2015) (Kılıçarslan 2015)

Resim 14’te görülen yastık dokuma örneği 112 x 53 m boyutunda olup, halı tekniği ile dokunmuştur. Yaklaşık 40 yıllık bir dokumadır. Atkı, çözgü ve ilmelik ipliklerde koyunyünü kullanılmıştır. Dokumanın orta zemini altıgen formda geometrik şeklindedir. Alt ve üst uçlarda yine kapalı olmayan dörtgen form yer almaktadır. Altıgenin ortasında içinde akrep motifinin dokunduğu sandık motifi bulunmaktadır. Sandık motifini iki renkli sıçandişi şeklinde zincirler çevrelemiştir. Zemindeki sandık

motifinin alt ve üstünde karşılıklı fiyonk şeklinde (karşılıksız aşk anlamında) düzenlenmiş ve dört adet küpe motifinin birleşiminden oluşan göz motifi bulunmaktadır. En dış geometrik formu yarım bırakılmış akrep motifi çevrelemiştir. Ayrıca geometrik formun içinde yer alan muska motifinin yatay ve dikey simetrik dağılımıyla oluşmuş desen sanki akrep motifiymiş gibi bir görüntü sergilemektedir. Dokumanın kenar bordürünü ise iki renkli sıçandışların oluşturduğu sedeflerle su yolu motifi oluşturmaktadır. Arka zemin kalın bordürler şeklinde pembe, kirli beyaz ve yağ yeşili renkleriyle kilim dokuma tekniği ile dokunmuştur. Diğer yastık dokuma örneklerinde olduğu gibi süsleme amacıyla dokumanın ön ve arka dikişleri zincir işiyle kapatılmıştır. Dokumada kırmızı, koyu sarı, kimyon rengi, siyah, beyaz, kahverengi ve yağ yeşili renkleri kullanılmıştır. Dokuma halen işlevsel olarak kullanılmaktadır.

Resim 15. Ön-arka yastık halı dokuma örneği ve detay kısımları (Emine Koçkan, Gökderen Köyü, 2015) (Kılıçarslan 2015)

55,5 x 56 m boyutunda olan Resim 15'teki yastık dokuma örneği, kare şeklindedir. Diğer örneklerde olduğu gibi halı tekniği ile dokunmuştur. Hav yüksekliği 1 cm, etek boyu 4 cm'dir. Yaklaşık 35-40 yıllık bir dokumadır. Atkı, çözgü ve ilmelik ipliklerde koyunyünü kullanılmıştır. Dokumanın orta zemininde simetrik desen uygulaması yapılmış olup, stilize edilmiş çiçek motiflerinin yanı sıra geometrik formlarla da tamamlanmıştır. Dokumanın orta zemininde çarpı motifi, kurtağzı motifi ile muska motifi birlikte kullanılmıştır. Orta zemindeki sağ ve sol taraftaki kurtağzı motifini testere dişi motifi birleştirilmiştir. Kurtağzı motifinin içerisinde yer alan altıgen formuna bitişik stilize edilmiş çiçekler alt ve üst şeklinde uygulanmıştır ve bu motiflerle birleşen farklı versiyonu olan muska motifi yer almaktadır. Bordür kısımlarında ise çengel motifi kullanılmıştır. Dokumanın arka zemininde ise turuncu, mavi, gri ve beyaz renklerin belli aralıklı bordürler şeklinde kilim tekniği ile

dokunmasından oluşmuştur. Dokumada kırmızı, siyah, gri, kına yeşili, beyaz, turuncu ve sütlü kahverengi kullanılan renklerdenidir. Bu boyutlu yastık dokuma örneği yörede sadece bir tane bulunmuştur. Dokumacı kalan çözgünün değerlendirilmesi için bu boyutta dokunduğunu söylemektedir. Bu örneğimizde de süsleme amaçlı ön ve arka zemini birleştirmek için yapılmış zincir işi ve uç kenarın da püskül takılmıştır.

Resim 16. Ön-arka yastık halı dokuma örneği ve detay kısımları (Fadime Koçkan, Gökderen Köyü, 2015) (Kılıçarslan 2015)

Resim 16’da görülen yastık dokuma örneği 101 x 53 m boyutunda olup, halı tekniği ile dokunmuştur. Yaklaşık 40 yıllık bir dokumadır. Atkı, çözgü ve ilmelik ipliklerde koyunyünü kullanılmıştır. Dokumanın orta zemini altıgen formun iç ve dışının motiflerle dokunmasıyla oluşmuştur. Altıgen form şeklinde Türkmen gölü motifinin içerisinde hayat ağacı motifi yer almaktadır. Altıgen formun dışını tamamlayan dalında stilize edilmiş çiçek motifi ve alt ve üst uçlarda el motifi bulunmaktadır. Dokumanın tek bir bordürünü ise su yolu motifi oluşturmaktadır. Arka zemin kalın ve ince şerit bordürlerden oluşmuş olup, kirli beyaz ve gri renkleri kullanılarak kilim dokuma tekniği ile dokuması yapılmıştır. Diğer yastık dokuma örneklerinde olduğu gibi süsleme amacıyla dokumanın ön ve arka dikişleri zincir işiyle kapatılmıştır. Dokumada kırmızı, koyu sarı, hardal rengi, kahverengi ve gri renkleri kullanılmıştır. Dokuma halen işlevsel olarak kullanılmaktadır.

4. SONUÇ

Kültürümüzün devamlılığı açısından önemli unsurlardan biri sayılan el sanatlarımızın bir parçası olan dokumacılık geçmişteki önemini elbette ki günümüzde yitirmektedir. Hızla değişen yaşam koşulları nedeniyle özellikle genç neslin dokumalara verdiği önem giderek azalmaktadır. Geçmişte yapılan ve kullanılan dokumaların günümüzde kullanımı giderek azalmaktadır. Malatya iline bağlı Darende ilçesi Balaban mahallesine bağlı Gökderen köyünde daha önceden dokunmuş yastık halı dokumalarda işlevsel olarak halen kullanılmaktadır. Fakat bu dokumaları yapan kişiler de ne yazık ki yaşam koşullarının değişimine ayak uydurdukları için dokuma yapmayı bırakmışlardır. Şu anda dokuma yapmayı külfet olarak görmektedirler. Dokumaların renk, motif ve desen özellikleri bakımından hepsinin birbirinden farklı olması ve bunların kayıt altına alınması önemlidir. Dokumalarda kullanılan renkler Malatya ili ve çevresindeki dokumalarda kullanılan renkler bakımından benzer özellikler göstermektedir. Ayrıca bu yörelerin desenlerinde kullanılan geometrik formlar yastık dokumalarda da ön plandadır. Yöre dokumalarının ön plana çıkarılması, kayıt altına alınması ve devamlılığının sağlanması kamu kuruluşlarının desteği ile olacaktır. Tekrar üretiminin desteklenmesi ve genç dokumacılar cazip hale getirilmesi kültürümüzün devamlılığı açısından şarttır. Yörede halen dokuma bilen orta yaştaki insanların hayatta olması aslında bir şanstır. Bu kişilere kesinlikle büyük ölçüde hem maddi hem manevi destek verilmelidir. Bu tip dokumalar için de daha çok alan araştırmaları yapıp dokumaların renk, motif ve desen özellikleri bakımından kayıt alınması ve gelecek nesillere kültür hazinesi olarak bırakılması bile önemli olacaktır.

KAYNAKLAR

ANONİM, a. *Dört Mevsim Malatya*. İstanbul: Malatya Valiliği Malatya Kitaplığı Yayınları Kültür Sanat Dizisi:10. Promat Basım Yayın San. Ve Tic. A.Ş., Haz. Hasan Demirbağ, 2013

ANONİM, b. *Medeniyetin Beşiği Malatya*. İstanbul: Malatya Valiliği Malatya Kitaplığı Yayınları Kültür Sanat Dizisi:2. Promat Basım Yayın San. Ve Tic. A.Ş., Haz. Hasan Demirbağ ve Fahreddin Fırat, 2013

ANONİM, c. *Darende Kültür Envanteri*. Ankara: T.C. Darende Kaymakamlığı Kültür Yayını Darende Kültür Envanteri. Edt. Nevim Eryılmaz Doğan. Salmat Basım Yayıncılık Ltd. Şti, 2013

ANONİM, d. *Darende'de Ticari Hayat*. İstanbul: Darende Kaymakamlığı Yayınları 3. Melisa Matbaacılık Darende-Malatya, 2013

ARAL, Songül. *Malatya Yastık Halıları*. Ankara: Arış Halı, Düz Dokuma, Kumaş, Giyim, Kuşam ve İşleme Sanatları Dergisi. Sayı:9/Mart. S: 4-11, 2013

AYTAÇ, Çetin. *El Dokumacılığı*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki ve Teknik Öğretim Kitapları No:6. Milli Eğitim Basımevi, 1982

DENGİZ, Makbule ve ERDOĞAN, Zeynep. “*Pişinik Yastık Halısı*”. Ankara: 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi. Maddi Kültür. I. Cilt. S: 413-430, 2008

ÖLMEZ, Filiz Nurhan. “*Kırşehir Yöresinde Berdi Yastıkcılık*”. Milli Folklor Uluslararası Halkbilimi Dergisi Cilt:8. Yıl:15. Sayı:58/Yaz. S:106-113, 2003

SHILS, Edwards. *Gelenek*. Ankara: Doğu Batı Üç Aylık Düşünce Dergisi “Modernliğin Gölgesinde Gelenek”. Sayı:25. S:101-133, 2003

SUBAŞI, Nüket. *Kültürel Mirasın Çeşitliliği ve Seçicilik Sorunu*. Ankara: Doğu Batı Üç Aylık Düşünce Dergisi “Modernliğin Gölgesinde Gelenek”. Sayı:25. S:135-145, 2003

“Darende Coğrafi Yapısı” www.darende.bel.tr/kategori_icerik (Erişim tarihi: 8.07.2017)

“Gökderen” www.youtube.com/watch?v=rtJsaqfSuB4 (Haz. Haydar Alçık, 2013, Erişim Tarihi 8 Temmuz 2017)

“Gökderen” www.youtube.com/watch?v=OZLvzdj3zNY (Haz. Haydar Alçık, 2015, Erişim Tarihi 7 Temmuz 2017)

KAYNAK KİŞİLER

Emine KOÇKAN, 64, Ev Hanımı, Gökderen köyü, 2015

Güllü KOÇKAN, 55, Ev Hanımı, Gökderen köyü, 2015

Fadime KOÇKAN, 55, Ev Hanımı, Gökderen köyü, 2015

FOTOĞRAFLAR

Hande KILIÇARSLAN, Gökderen Köyü, 2015